

Proč přejmenovali ulice?

Vzdělávací cíl: Žáci na základě srovnání map Varnsdorfu z let 1941 a 1945 a dalších dokumentů zjistí, proč ve městě přejmenovali ulice.

Klíčová slova: *důsledky druhé světové války, dějiny ve veřejném prostoru, vysídlení, trvání a změna, příčiny a důsledky, vidíme pod povrch pramene*

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ MAPOVÝCH LISTŮ (2 min.)

Prohlížení map s pomocí lupy a četba popisek.

V obou případech se jedná o identickou centrální část města Varnsdorfu. Popisky poskytují žákům základní informaci, že první mapa pochází z roku 1941 a druhá 1945.

(i) Překlad popisky z němčiny je identický s českou verzí a umožňuje vyvodit závěr, že autorem obou map je tatáž osoba, respektive (stavební) úřad.

2 ANALÝZA MAPOVÝCH LISTŮ (5 min.)

Označování důležitých prvků na mapách a jejich popis.

Žáci červeně označují, v čem se mapy liší (jazyk, barevné provedení - v české verzi jsou barevnými liniemi zvýrazněny hranice městských obvodů), a modře, co mají mapy společného (uliční síť a půdorysy objektů, další zeměpisné prvky, např. říčka Mandau/Mandava). Všechny označené prvky popisují.

3 ANALÝZA NÁZVŮ ULIC I (5 min.)

Třídění vybraných názvů ulic z české mapy.

Žáci si přečtou seznam patnácti ulic ve Varnsdorfu přejmenovaných roku 1945

a rozdělí je do tří skupin po pěti podle toho, co mají podle nich společného. Pro rozklíčování významu některých názvů (maršál Koněv, 5. květen) mohou využít internet.

4 ANALÝZA NÁZVŮ ULIC II (5 min.)

Zdůvodnění třídění názvů ulic.

Žáci v textových polích u každé ze tří skupin zdůvodní princip, podle něhož se rozhodli názvy rozdělit. Obecně lze rozlišit tyto tématické okruhy:

- názvy odkazující na osobnosti a události související s koncem druhé světové války, osvobozením a obnovou státu: náměstí Dr. Eduarda Beneše, třída Maršála Koněva, Partyzánů, třída 5. května, třída Generalissima Stalina;*
- názvy odkazující na česká a slovenská města, z nichž do Varnsdorfu po válce přicházeli čeští a slovenští osídlenci - Bratislavská, Budějovická, Mladoboleslavská, Pardubická, Znojemská;*
- názvy odkazující k významným osobnostem českých dějin - Husova, Jiřího z Poděbrad, Palackého, třída Boženy Němcové, Tyršova*

5 VYHODNOCENÍ NOVÝCH INFORMACÍ A PRÁCE S MAPOU (8 min.)

Seznámení s doplňujícími informacemi a zodpovídání závěrečných otázek.

Žáci si přečtou dobové prameny a prostudují tabulku s údaji o počtu obyvatel města a podílu německého obyvatelstva. Spojí si dobovou poptávku po nové (české) mapě města s vysídlením Němců, kteří tvořili do roku 1945 téměř 90% obyvatel města, potažmo s koncem druhé světové války a jako důsledek úředně nařízeného „odněmčení“ místních jmen.

Žáci mohou dojít k závěru, že změna jmen není nahodilá, ale české vedení města jí sledovalo symbolické cíle, a to hned v několika rovinách. Jednak měly ulice upomínat na události a osobnosti související s vítězně vybojovanou válkou pro Československo, jednak odkazovat na města v českém vnitrozemí a na Slovensku, odkud do města přicházeli tzv. osídlenci, aby nahradili německé obyvatelstvo. Identitotvornou funkci měl zajistit i výběr názvů, který odkazoval na významné osobnosti z českých dějin, mj. z období národního obrození.

Další možnosti zapojení do výkladu:

Učitel může žákům zadat další otázky k rozvinutí tématu, např. zda byla změna německých jmen po válce ve Varnsdorfu a jinde v českých zemích důsledná. Jako zjevný protiargument se nabízí jméno města, které doznalo změny jen polovičatě (Warnsdorf na Varnsdorf). Přitom součástí cvičení je oběžník Zemského národního výboru z června 1945, který přejmenování nařizuje. Taktéž jsou doloženy návrhy na změnu názvu města, např. na Stráž nad Mandavou, Varnočice nebo Varnotice (s odkazem na hornolužickosrbský název města Warnočicy) a po únoru 1948 na Gottwaldova stráž nebo Punčochov (město platilo ve své době za největšího producenta nylonových punčoch nejen v Československu). Nabízí se nechat žáky vyslovit hypotézy, proč k přejmenování města nedošlo. Lze se domnívat, že převážilo pragmatické hledisko. Příliš výrazná změna s sebou nesla řadu komplikací zvláště administrativního rázu. V tomto ohledu ostatně nebyla doporučována změna příjmení ani veřejně exponovaným osobám (typicky Klement Gottwald, po kterém byl ovšem přejmenován Zlín na Gottwaldov).

Učitel může odkázat na řadu příkladů, kde došlo k přejmenování německých nebo německy znějících jmen měst a obcí (Frývaldov/Freiwaldau na Jeseník, Falknov/Falkenau na Sokolov atd.).

Učitel se může ptát i obecněji, zda žáci znají jiný příklad přejmenování města nebo obce v ČR, případně je vyzvat k pátrání po předválečných názvech obcí v regionu.